

באורים

אחר שהפליג החבר במעלתה של ארץ ישראל, המלך בא אליו בתביעה ביקורתית על כך שהוא עצמו אינו עולה לארץ ישראל. שהייה הממושכת בגלות השכיחה מעם ישראל את מקומו הטבעי, ולמרות שכל יהודי מכיר ויודע את מעלת ארץ ישראל על פי הכתוב בתורה ובדברי חז"ל, הוא לא מסיק מסקנה מעשית. כל יהודי מתפלל גם בחוץ לארץ כנגד ארץ ישראל, כי הוא מאמין שהיא שער השמים ומקום התפילה האמיתי, ובכל זאת נח לו להישאר בחוץ לארץ ולא לעלות לארץ ישראל. את הסתירה הפנימית הזו מכנה המלך כצביעות, וכעבודה ללא כוונה, שבה האדם ממלא את חובתו כלפי בוראו, כשהוא מתפלל כנגד ארץ ישראל, אבל לא שם לב למשמעות של מעשיו, כשהוא מייחס לארץ ישראל חשיבות עצומה אבל לא עולה אליה. בהתנהגות זו עם ישראל מנוכר לאבותיו, שורשי האומה, שהתגוררו בארץ ישראל גם בתנאי מצוקה קשים במסירות נפש. החבר לא מנסה להצטדק ולתרוץ את דבריו, אלא מודה בפה מלא באשמתו. המציאות של עם ישראל בארצו היא תנאי לחלות השכינה. הסיבה שלא שרתה השכינה בבית המקדש השני הייתה, שרוב בנין ומנין של העם לא רצו לעלות לארץ ישראל. החבר מסביר את המשל בשיר השירים (ה, ב - ג), על המפגש שלא התרחש בין הדוד והרעיה, כחוסר היענות העם לעלות לארץ ישראל בבית שני. הדוד מתאמץ ומשתדל לפגוש את הרעיה כשהוא דופק על דלתה - ה' שולח נביאים שיפצירו בהם לעלות לארץ ישראל, אבל הרעיה מתעצלת לפתוח את הדלת - רוב העם נשאר בחוץ לארץ, לא מנימוקים אידיאולוגיים, אלא מחמת עצלות ותאוות ממון. כשהיהודים בגולה מזכירים בתפילה את מעלתה הרוחנית של ארץ ישראל, זה נאמר מהשפה ולחוץ, כי מציאותם בחוץ לארץ סותרת את דיבורם ומרוקנת את ערך התפילה הזו.

הרחבות

1. חטא ההשתקעות בגולה

ואמר: "פִּשְׁטוֹתַי אֶת כְּתָנְיָי", פנוי לעצלותם מהענות לשוב. דברי ריה"ל מבוססים על דברי הגמרא במסכת סנהדרין: "ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שנייה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא" (דף צח). והסביר המהרש"א: "שהחטא היה שלא עלו לארץ ישראל בזמן עזרא. ועל כן הקפידו בני ארץ ישראל על בני בבל" [יומא דף ט].

בזמן השואה הנוראה כתב הרב יששכר שלמה טייכטל הי"ד, בספרו אם הבנים שמחה: "ועל זאת הוא מתאונן עלינו, על שפלות הרוח שבקרבו, שאין האומה הישראלית מואסת בחיים כאלו. שהורגלנו מאז בגלות בין העמים. וכלפי שהיה מן הראוי להיות בעינינו כצאונה נמאסת, עוד הוא ערב עליו כצפחית בדבש... כי כל כך הורגלה בכל ימי משך גלותה לינק מדד אישה זרה... והוא יתברך מבקש מאיתנו, עד שמכריח אותנו על ידי דברים המתרחשים בעולם" [חלק שלישי, פרק מ].

הרב מרדכי עטיה זצ"ל, בספרו 'לך-לך', מוסיף את הדברים הבאים: "אין צריכים לחפש ולבקש במטמונים את הסיבות שבגללן באו עלינו הצרות בכל משך הגלות, כי הכול הוא מעון ישיבת חוץ לארץ שעושה פירוד בין צדק לצדקה..." (בהסבר ההבדל ע"ש, ועיקרו הוא שצדק הוא ממידת היסוד וצדקה היא ממידת התפארת ובחוץ לארץ אי אפשר לקיים שניהם. וראה שם גם טעמים נוספים על דרך הסוד. לך לך, מהדורת תשכ"ג, עמ' 27 - 29).

שאלות לדין

מה גורם ליהודים להישאר בגולה, האם רק "שלא יופרדו ממשכנותיהם"?

מדוע קובע החבר שתפילת אנשי חוצה לארץ היא רק מן השפה ולחוץ? האם כולם כך?

כג אמר הפנוי: אם פן אתה מתרשל בחובת תורתך, שאין אתה שם פעמיה אל המקום הזה, ותעשהו בית חייב ומותך, ואתה אומר: "רחם על ציון פי היא בית חייבנו", ותאמין פי השכינה חוזרת אליה. ואלו לא היתה לה מעלה אלא התמדת השכינה בה במשך תשע מאות שנה, היתה לנפשות מנוחה והזדככות בה, פאשר יאירע לנו במקומות החסידים והנביאים, קל וחמור בה, שהיא שער השמים. וכבר הספיקו האמות על זה, הנוצרים אומרים שהנפשות נקבצות אליה וממנה מעלים אותן אל השמים, והמסלמים אומרים פי היא מקום העלוי, ומשם העלו הנביאים אל השמים, ושהיא מקום תחית המתים, והיא לכל מקום שפונים אליו בתפלה וחוגגים אליו. והנה השתחוויתך וכריעתך נגדה או צביעות או עבודה בלי פונה. וכבר היו אבותיכם הראשונים בחרים לדור בה יותר במקומות מולדתם, ובחרים הגרות בה יותר מהאזרחות במקומותם. זה אף שלא שכנה בה אז שכינה גלויה, אלא היתה מלאה וזהמה ועבודת אלילים, והם לא יחלו אלא לזבוק בה, ולא יצאו ממנה פעות היקר והרעב אלא בצווי מאת ה', ואחר כך היו משתוקקים שישאו עצמותיהם אליה.

כד אמר החבר: הוכחתי מלך פוזה, והחטא הזה הוא אשר מנענו מהשלמות יעוד ה' בבית שני, באמרו "רני ושמחי בת ציון" וגו', שהרי פבר היה הענין האלהי קזמן לשוב אליה פבראשונה אלו נענו פלם לעלות בנפש הפצה, אבל נענו מקצתם ונשארו רבם ונכבדיהם בבבל, מרצים פחסות ועבודות ובלבד שלא פפרדו ממשכנותיהם וממעמדם. ואולי עליהם אמר שלמה בדרך חידה: "אני ישנה ולבי ער", פנה את הגלות בשנה ואת השאר הנבואה ביניהם בערות הלב. "קול דודי דופק", קריאת ה' להם לשוב. "שראשי נמלא טל", פנוי לשכינה היוצאת מצל המקדש, ואמר: "פִּשְׁטוֹתַי אֶת כְּתָנְיָי", פנוי לעצלותם מהענות לשוב. ואמר: "דודי שלח ידו מן החר", על הפצרת עזרא ונחמיה והנביאים עליהם השלום בהם, עד שנענו קצתם הענות שאינה מספקת, ונתן להם פפי פונת לבם, ובאו הענינים מקצרים מפני קצורים, פי הענין האלהי איננו עולה ביד איש אלא פפי הזדמנותו לו, אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. ואלו היינו מזדמנים לקראת אלהי אבותינו בלב שלם, היינו נעזרים ממנו כמה שנעזרו אבותינו במצרים. ואין דבורנו "השתחויו להר קדשו", ו"השתחויו להדום רגליו", ו"המחזיר שכינתו לציון", וזולת זה, אלא צפצופו הנזיר והתפי, איננו יודעים מה שאנו אומרים בזה ובזולתו, פאשר אמרת נגיד פוזה.

שם פעמין - הולך. **אבותיכם הראשונים** - האבות. **הוכחתי** - אני מקבל את התוכחה. **החטא הזה** - שלא עולים לארץ ישראל. **היוצאת מצל המקדש** - הנמצאת מחוץ למקדש ללא מחסה וצל. **הענינים מקצרים מפני קצורים** - השראת השכינה בבית שני הייתה בצמצום מפני שהתעוררות שלנו הייתה מצומצמת. **הזדמנותו** - הכנתו והשתדלותו. **צפצופו הורזיר** - דיבור בלא כוונה.